

สุรัช ทัพย์สมณา*

**ภาพฉายความเป็นจริงของสังคม: ความเป็นปัจจุบันที่ฉายผ่านจากอดีตย้อน
ทบทวนงานวิจัยประวัติศาสตร์อนาคต ภาพฉายปรากฏการณ์สังคม และการ
สื่อสาร**

**Re-thinking Cultural Futures Research. The Search for trends in Mass
Communication Studies in EFR in the next 10 years: The Scenario of Social
Construction Reality and Mass Communication.**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบ
ความถูกต้องของการคาดการณ์ ถึงปรากฏการณ์
ของระบบสังคม วัฒนธรรม กับการศึกษาวิชาการ
สื่อสารมวลชน และนิเทศศาสตร์ของนักวิชาการ
24 ท่าน ที่ปรากฏในงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วิทยาเรื่อง
“การศึกษานโยบายและทิศทางการเรียนการสอน
สาขาวิชาการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า:
ตามความคิดเห็นของนักวิชาการสื่อสารมวลชน”
(The search for trends in mass communication
studies in EFR in the next 10 years)

* อาจารย์ประจำ

สาขาวิชาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

ผลการศึกษาพบว่า ทิศนะของนักวิชาการ
ที่ได้สรุปไว้ในงานวิจัย มีความถูกต้องแม่นยำเพราะ
สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ
ที่ไหลเวียนเป็นแรงผลักดันในระบบสังคม วัฒนธรรม
ไทย จนกลายเป็นกรอบอ้างอิงในการพัฒนาระบบ
การเรียนการสอนวิชาการสื่อสารมวลชนและ
นิเทศศาสตร์ในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน โดย
วิเคราะห์จากภาพแบบจำลองที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น
มาจากผลการศึกษานั้น ยังนำมาอธิบายทำนาย
ปรากฏการณ์ความเป็นจริง ณ เวลาปัจจุบันได้ดี
เช่น การเกิดองค์ความรู้ด้านทฤษฎีใหม่ๆ จากการวิจัย
เพื่อปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคม การเมืองเศรษฐกิจ
สิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบความเชื่อในระบบ
สังคม วัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อที่จะรู้เท่าทันกระแสโลก
ที่กดดัน เป็นต้น

Abstract

This research was based upon projections made by a group of 24 academics, drawn from 11 different universities. The objective was to discover the existence of any relationships in the curriculum between ethics, culture and the environment. The general aim was to predict and to understand future social development in Thai society. The research aimed to develop new concepts with regard to social, political, economic and environmental developments, and to reconcile these with traditional beliefs and principles. The power of the mass media to influence thought and to increase awareness was evident.

The main findings of the research were as follows; Higher education institutions had to be academically stronger, with more integration of learning theories and practical skills. There must be also more emphasis on ethics, morality and culture. The mass media had an important role to play in raising people's social awareness.

Students in the future will have to be competent in the use of IT tools, such as digital hardware, and on-line features such as multi-media and interactive media. International students must be proficient in a numbers of languages. Universities must offer academic exchanges, and this will improve distance learning using electronic media.

Students in the future must be more aware and knowledgeable of current affairs. They have to be more conscious of ethics and morals, and of their duties to the large society.

บทนำ

เมื่อย้อนกลับไปเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา มีกลุ่มนักวิชาการ 24 ท่าน ประกอบด้วย คณบดี หัวหน้าภาควิชาจากมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน รวม 11 สถาบัน ได้ร่วมกันแสดงทัศนะเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคมและสื่อสารมวลชนในงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วิทยา (ethnographic futures research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์

ของวิชาการการสื่อสารมวลชนที่มีต่อเครื่องแวดล้อมทางด้านจริยธรรม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึงเป้าหมายที่คาดหวังและอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในอนาคต ในเรื่องนโยบายการเรียนการสอนในสาขาวิชาการสื่อสารมวลชนที่มีผลต่อสังคม

ความแม่นยำของผลการวิจัยถูกตรวจสอบเรื่อยมา และที่สุดผลการวิจัยนั้นได้เดินมาถึงเวลาที่ต้องยุติบทบาทการทำนายลงแล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นการบอกกล่าว อธิบายถึงข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ได้แทน ซึ่งในการศึกษาครั้งนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบจำลองเป็นผลการศึกษาไว้หลายแบบ ในวันนี้เมื่อเวลาได้เดินผ่านมาถึงปีสิ้นสุดคำทำนายแบบจำลอง จึงถูกตรวจสอบอีกครั้งว่าสามารถอธิบายความเป็นปัจจุบันเพียงใด

แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวิจัยเชิงอนาคต

การวิจัยเชิงอนาคต (futures research) ด้วยแนวทาง EFR (ethnographic futures research) เป็นวิธีการวิจัยแบบหนึ่งที่นักวิจัยเชิงอนาคตกลุ่ม CFR (cultural futures research) เลือกโดยใช้ความหมายของวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของการปฏิบัติเป็นการวิจัยที่ใช้แนวความคิด (concept) ของวัฒนธรรม หรือระบบวัฒนธรรมหรือระบบสังคม วัฒนธรรม แสดงเป็นแบบจำลองหรือทฤษฎี ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมวัฒนธรรมที่เกิดจากเวลาหนึ่งไปสู่อีกเวลาหนึ่ง เป็นการศึกษาถึงภาพ หรือความโน้มเอียงเกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมในอนาคตที่สมาชิกในชุมชนคิดว่าเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้

เป็นการศึกษาที่มีระบบแบบแผนเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่ชนกลุ่มหนึ่งคิดว่าจะเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ โดยการพยายามที่จะกระทำสิ่งต่อไปนี้

1. บรรยายทางเลือกในอนาคตที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้สำหรับประชากรกลุ่มหนึ่ง
2. พิจารณาบทวนระดับความรู้หรือความไม่รู้เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้
3. ชี้ให้เห็นถึงผลพาดพิงหรือผลอันอาจเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้
4. เตือนให้ทราบล่วงหน้าถึงอนาคตอันไม่พึงปรารถนาที่อาจเกิดขึ้นได้
5. ทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ของกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในการวิจัย ด้วยวิธีการของ EFR นั้น สิ่งที่ศึกษา คือ ภาพจากบุคคลในปัจจุบัน เกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมในอนาคตที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ และความโน้มเอียงทางความต้องการที่มีต่อระบบวัฒนธรรมตามสมมติฐานที่ตั้ง

ทั้งนี้ ในความหมายของวัฒนธรรม (cultural) หรือระบบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายกว้างและเป็นนามธรรมนั้น ในความหมายของ EFR คือ ประมวลมาตรฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นมาตรฐานที่มีรูปแบบสอดคล้องและเกิดจากการเรียนรู้มีลักษณะค่อนข้างถาวร เป็นสิ่งที่ยอมรับร่วมกันของคนในกลุ่ม เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจของสมาชิกในกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. สิ่งที่เป็นอยู่
2. สิ่งที่สามารถเป็นไปได้
3. ความรู้ลึกซึ้งของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และสิ่งที่สามารถเป็นไปได้
4. สิ่งที่สามารถจะทำได้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และสิ่งที่สามารถเป็นไปได้
5. วิธีการจัดการ หรือดำเนินการในสิ่งดังกล่าว (พันธุสุรย์ ลัควาลย์, 2527)

การสร้างภาพในอนาคต จึงสนใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง จากเวลาหนึ่งไปสู่อีกเวลาหนึ่ง ในเรื่องความน่าจะเป็น หรือความสมเหตุสมผล โดยใช้การวิจัยแบบ EFR ด้วยการสัมภาษณ์ จะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ สร้างภาพอนาคตในแง่ดี และภาพอนาคตในแง่ร้าย ซึ่งภาพทั้งสองจะไม่มี การวัดความน่าจะเป็น แต่ให้ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณและการตัดสินใจของผู้ให้สัมภาษณ์ และหลังจากนั้นผู้ให้สัมภาษณ์ จึงสร้างภาพในอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด

งานศึกษาวิจัยอนาคต

เมื่อปี 2538 นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นศึกษาชื่อ “การศึกษานโยบายและทิศทางการเรียนการสอนสาขาวิชาการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า: ตามความคิดเห็นของนักวิชาการสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน” เพื่อศึกษาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการศึกษา สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ในช่วง พ.ศ. 2539 ถึง พ.ศ. 2549 อันเป็นผล

จากการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เทคโนโลยี การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ โดยการคาดการณ์ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็น นักวิชาการ และผู้บริหาร ในสถาบันการศึกษา จากมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน จำนวน 24 ท่าน ในวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ของวิชาการต่อเครื่องแวดล้อมทางด้านจริยธรรม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเป้าหมาย อันคาดหวังและไม่คาดหวังต่อการพัฒนาสังคมในอนาคต ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative analysis) ด้วยการสัมภาษณ์ตามแนวการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วิทยา

ค้นตามติดของกลุ่มนักวิชาการ ที่ร่วมกันสร้างภาพอนาคตจากฐานแนวคิดในปี 2538 นั้น ได้อธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ไหลเวียนเป็นแรงผลักดันและแรงจุดให้เกิดเป็นระบบสังคมวัฒนธรรมไทย จนกลายเป็นกรอบอ้างอิงในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนวิชาการสื่อสารมวลชนและนิเทศศาสตร์ในปัจจุบัน ได้อย่างน่าสนใจสรุปเป็นสาระสำคัญว่า...

“นโยบายและทิศทางการเรียนการสอนสาขาวิชาการสื่อสารมวลชนที่เป็นไปได้มากที่สุด ในอีก 10 ปี ข้างหน้า คือ การศึกษาจะต้องปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคม การเปลี่ยนแปลงนั้นส่วนหนึ่งเข้ามาเสริมทักษะด้านอาชีพ และอีกส่วนหนึ่งสนับสนุนการศึกษา ในระเบียบวิธีใหม่ เช่น การเรียนโดยผู้เรียนค้นคว้าจากเครือข่ายข้อมูลข่าวสารทางไกล คาดว่าจะเกิดองค์ความรู้ด้านทฤษฎีใหม่ๆ จากการวิจัยเพื่อปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบความเชื่อในระบบสังคม วัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อที่จะรู้เท่าทันกระแสโลกที่กดดัน ในองค์ความรู้วิชาการสื่อสารจะยังเป็นวิชาที่มีความสำคัญอยู่ต่อไป ถ้านักศึกษาพัฒนาตัวเองอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมและสามารถแข่งขันกับบุคคลในสายวิชาการด้านอื่นที่สามารถเข้ามาทำงานแทนในตลาดอาชีพ สถาบันจะต้องเข้มข้นทางด้านวิชาการ โดยผสมผสานอย่างสอดคล้องกับการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่องเน้นในเรื่องจริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม เนื่องจากสังคมในอนาคตจะอ่อนไหวในความจริงจึงต่อการประพฤติและปฏิบัติ ในด้านสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชนจะมีบทบาทอันสำคัญที่จะปลูกเร้าให้สังคมตระหนัก ส่วนในความคาดหวังว่าบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชนจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมบ้านเมือง คงจะเป็นไปได้ในส่วนหนึ่งเท่านั้น ภาพการคาดการณ์ในอนาคตอีก 10 ปี ข้างหน้า เศรษฐกิจจะดี ความเจริญทางวัตถุยังสำคัญกว่าจิตใจ สังคมจะมีลักษณะตัวใครตัวมัน การเมืองเป็นประชาธิปไตย แบบเสรี

การพัฒนาหลักสูตรในอนาคต จึงต้องปรับการศึกษา ให้ผู้ศึกษารู้และเข้าใจ ทั้งมีความคิดและทักษะที่จะควบคุมเครื่องมือเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคม ระบบดิจิทัล คอมพิวเตอร์ สื่อผสม และแบบโต้ตอบผ่านทางเครือข่ายให้แพร่กระจายข่าวสารถึงกลุ่มผู้รับอย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพโดยเนื้อหาได้ ผู้ศึกษาควรต้องมีทักษะด้านภาษาดีในหลายภาษา เพื่อการติดต่อสื่อสาร และการทำงานในลักษณะสากล สถาบันต้องเพิ่มความสามารถที่จะจัดเตรียมความพร้อมของการแลกเปลี่ยนการศึกษาวิจัยกับมหาวิทยาลัยหรือชุมชนวิชาการ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ทั้งมีความอ่อนตัวในการให้การศึกษาทางไกลผ่านสื่อ สำหรับในด้านการศึกษากับระบบสังคมวัฒนธรรม จะต้องให้ความรู้ความเข้าใจอย่างรู้เท่าทันในสถานการณ์ปัจจุบัน ตระหนักต่อความเป็นจริงในกระแสสังคม การเมือง เศรษฐกิจระดับประเทศ และระดับโลก และควรที่จะเพิ่มเน้นการศึกษาในหลักสูตร ในเนื้อหา ในวิธีการเรียนการสอน ด้านจริยธรรมคุณธรรม ต้องศึกษาเข้าใจในวัฒนธรรมชาติ และสากล ควรเพิ่มหลักสูตรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น นิเวศวิทยาการสื่อสาร และในประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมสังคม ควรต้องเติมอุดมการณ์ ปรัชญา ให้ผู้ศึกษามองการศึกษาเป็นปัจจัยเสริมของการพัฒนาโดยรู้ถึงการทำหน้าที่อย่างชอบธรรมเพื่อสร้างความรุ่งเรืองของสังคมและประเทศชาติไปในทิศทางที่ถูกต้อง” (สุรัชย์ ทิพย์สุมณฑา, 2538)

บทสรุปจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นอกเหนือจากผลการทำงานในเรื่องของทิศทาง และนโยบายด้านการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน และนิเทศศาสตร์ใน 10 ปี ข้างหน้า นับจากเวลานั้นแล้ว ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนจาก 11 สถาบันได้มองเห็นและได้ทำนายไว้ ถึงแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นไปได้อย่างมากที่สุด (Most Probable) ซึ่งภาพที่วาดขึ้นในเวลานั้น ได้ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นระบบในงานวิจัย โดยผู้วิจัยได้แปลภาพฉาย

อนาคตเหล่านั้น นำเสนออธิบายให้มองเห็นเป็นรูปธรรมด้วยแบบจำลอง 4 แบบ ประกอบด้วย

1. แบบจำลองการแพร่กระจายการสื่อสารในระบบสังคมวัฒนธรรมไทย
2. แบบจำลองการเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม
3. แบบจำลองการสื่อสารมวลชนกับการสร้างความจริงทางสังคม
4. แบบจำลองนโยบายและทิศทางการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า

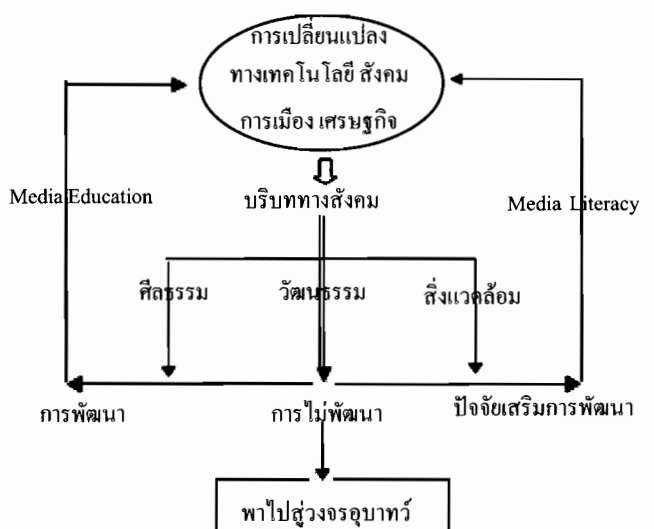
ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้หยิบแบบจำลองแบบต่างๆ มานำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นแนวคิดของผู้วิจัยในอดีตว่ามองภาพอนาคตไว้เช่นใด และปัจจุบันภาพเหล่านั้นกำลังเกิดขึ้นจริง

ผลการวิจัย

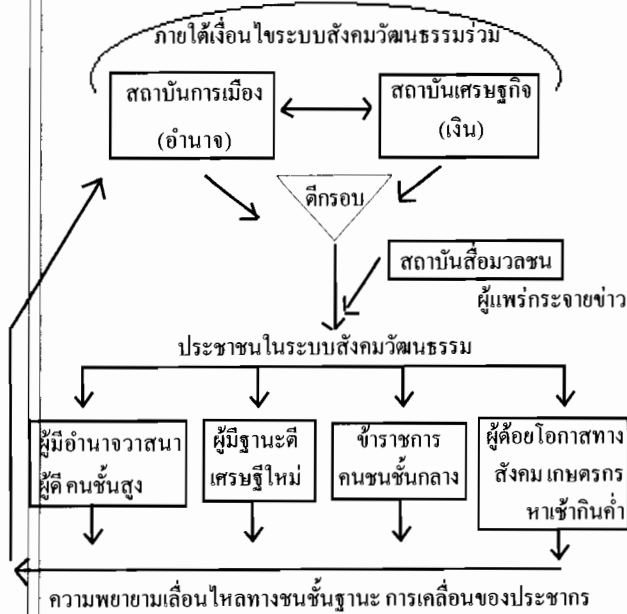
1. แบบจำลองการแพร่กระจายการสื่อสารในระบบสังคมวัฒนธรรมไทย

เป็นแบบจำลองที่เกิดจากค้นตามคิดของกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งมองอิทธิพลของอำนาจการสื่อสารในระบบสังคมวัฒนธรรม โดยมองว่าบริบททางสังคมนั้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสาร รวมทั้งปัจจัยทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

แบบจำลองการแพร่กระจายการสื่อสารในระบบสังคมวัฒนธรรมไทย

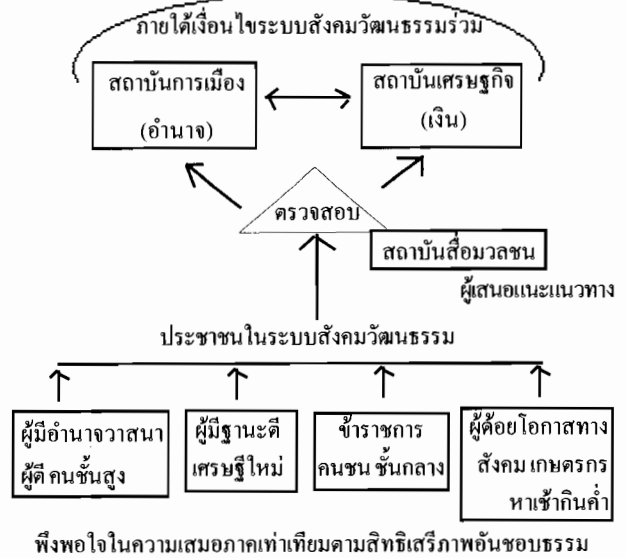
แบบจำลองการเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม
(ก่อนการพัฒนาระบบสถาบันสื่อ)

ในแบบจำลองนี้จะเห็นว่าสถาบันสื่อมวลชน อันหมายรวมถึง ตัวสื่อ ผู้ประกอบการด้านสื่อ ผู้ทำงานด้านสื่อ และสถานให้การศึกษา ฝึกอบรม นักวิชาการ นักวิชาชีพด้านสื่อ รวมทั้งการรับรู้ตื่นตัวของคนต่อสื่อในสังคมปรากฏอยู่ตรงกลาง มีลักษณะคอยกำกับดูแล เป็นกระบอกเสียงขยายเงื่อนไขการกดขี่จากเมืองบน ถ่ายทอดลงไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง และสังเกตว่า ภายใต้กลุ่มประชาชนแต่ละกลุ่ม จะมีเส้นปะชี้ไปทางซ้ายและยกขึ้นด้านบนเส้นนี้แสดงให้เห็นว่า ในกลุ่มย่อยที่แยกกันนี้ไม่มีลักษณะถาวร แต่มีการเลื่อนไหลขยับเลื่อนฐานะย้ายกลุ่มได้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนในแต่ละกลุ่ม แม้ตกอยู่ใต้เงื่อนไขการกดขี่แต่ก็ยังทะยานอยากที่จะเลื่อนฐานะคนให้ไปอยู่ในกลุ่มที่สูงขึ้นเป็นลำดับๆ ไป ซึ่งท้ายที่สุดถ้าสามารถก้าวขึ้นไปเป็นผู้ปกครองผู้ครอบครองสถาบันอำนาจและเงินได้นั้นคือความคาดหวังสูงสุด

สำหรับแบบจำลองเดียวกันนี้ในภาพที่ (2) แบบจำลองหลักการพัฒนาระบบสถาบันสื่อ ซึ่งดูเหมือนว่าภาพที่สองนี้เกือบไม่มีความแตกต่างจากภาพแรก เว้นเสียจากพฤติกรรมของสถาบันสื่อมวลชน ที่ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ จากการที่สนับสนุนส่งเสริมระบบ กฎระเบียบมาตรการแนวความคิดที่ไม่ชอบธรรมจากผู้ปกครองเบื้องบนแล้ว มาทำหน้าที่สื่อมวลชนของประชาชนที่แท้จริง นั่นคือ คอยนำเสนอข้อเรียกร้อง ความต้องการ ปัญหาทุกข์ร้อน ฯลฯ ย้อนกลับไปให้ผู้บริหารได้รับรู้เพื่อแก้ไขจัดการ

แบบจำลองการเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม
(หลังการพัฒนาระบบสถาบันสื่อ)

ด้วยแบบจำลองที่แก้ไขใหม่นี้ พลังประชาชนจะมีโอกาสหันหัวลูกศร ย้อนกลับไปควบคุม ตรวจสอบ สถาบันการเมืองฝ่ายอำนาจ และสถาบันเศรษฐกิจ ฝ่ายทุน เพื่อจะยังประโยชน์อันสูงสุด และความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิมตามสิทธิเสรีภาพในระบบสังคมประชาธิปไตย

หากสังเกตจะเห็นว่า เส้นปะแห่งความปรารถนาที่จะแสวงหาฐานะสูงขึ้น ไป ซึ่งปรากฏอยู่ในภาพแรกไม่ปรากฏในภาพที่สอง ซึ่งอธิบายได้ว่า หลังจากการปรับเปลี่ยนพัฒนาระบบสถาบันสื่อในแบบที่พึงประสงค์แล้ว ประชาชนในแต่ละกลุ่ม น่าจะมีความพึงพอใจในสถานะที่เป็นอยู่ของตน ซึ่งเหมาะสมตามระดับชั้นทางสังคมอยู่แล้ว จึงทำให้กลุ่มที่แตกต่างกันเหล่านี้อยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องประสาน ไม่มีความขัดแย้งกัน

การอธิบายด้วยแบบจำลองการเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม ตามที่ผู้วิจัยเสนอนี้ อาจสามารถอภิปรายปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต่างได้กล่าวถึงไว้ในการสร้างมโนภาพแห่งอนาคตในแง่ต่างๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ชัดเจนพอควร และคงช่วยให้เห็นประเด็นความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่ต่างมีผลเป็นกระแสกระทบต่อทิศทางและนโยบายการเรียนการสอนในสาขาวิชาการด้านสื่อสารมวลชน วารสารศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อไปในอนาคต การที่สถาบันสื่อ ซึ่งหมายความว่าตัวสื่อ ผู้ประกอบการด้านสื่อ ผู้ทำงานด้านสื่อ และสถานให้การศึกษา

อธิบายความหมาย

สัญญาณการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งแพร่กระจายไปโดยสื่อมีผลต่อบริบททางสังคม ได้แก่ ก่อให้เกิดการสร้างค่านิยมและความเชื่อในเรื่อง ศิลธรรม จริยธรรม คุณธรรม และการยึดถือศิลปะประเพณีวัฒนธรรมของชาติ และสร้างแรงบันดาลใจในเรื่องของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแบบจำลอง แสดงว่า หากผลกระทบเหล่านี้ร่วมกันสร้างแรงขับไปในทิศทางการพัฒนาอย่างจริงจัง ก็จะเกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมขึ้น สถาบันการศึกษาต้องมุ่งเน้นการศึกษาไปในเชิงการศึกษาสื่อ หรือ Media Education แต่หากกลับทิศทางการเป็นปัจจัยเสริมการพัฒนา ก็หมายความว่าในสังคมมีระดับของการรู้เท่าทันสื่อ หรือ Media Literacy ในอัตราสูงขึ้น แต่ถ้าปรากฏผลว่าการรับรู้ในสังคมอยู่ในวิสัยไม่พัฒนานั้นทำนายได้ว่า ทั้งสังคมจะพากันไปสู่วงจรอุบาทว์ (vicious cycle) คือ หลงวนผิดทิศทางด้วยกระแสความคิดผิดๆ ที่ยากแก่การแก้ไข

ในแบบจำลองนี้ ไม่ได้ชี้ที่สถาบันการศึกษาโดยตรง เพราะการศึกษาเป็นนวัตกรรมของคนทั้งในระบบ และนอกระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษารู้เท่าทันสื่อ เพื่อจะได้เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพ และทำหน้าที่ตรวจสอบประสิทธิผลของสาร ซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคมอนาคต ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ไม่ใช่ปล่อยให้บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่โดยลำพัง ซึ่งจะไม่สามารถสื่อต่อการดำรงชีวิตในอนาคตตามข้อสรุปของผลการวิจัย

ข้อสังเกตจากการศึกษา พบว่าในปัจจุบัน ผู้บริโภครู้เท่าทันสื่อมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จึงสะท้อนถึงแบบจำลองที่ว่า การศึกษาให้รู้เท่าทัน (media literacy) ก็เพียงพอ ไม่ถึงกับต้องศึกษาสื่อ (media education) อย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาทั้งสองแนวทาง ไม่มีความแตกต่างทางเป้าหมาย นั่นคือ ต้องการให้ผู้ศึกษา (นักสื่อสารมวลชน) หรือบุคคลโดยทั่วไป ได้พัฒนาความสามารถในการเข้าถึงและวิเคราะห์ วิเคราะห์ จนรู้ถึงเบื้องหน้าเบื้องหลัง การผลิตสื่อ สามารถที่จะเลือกสรรสื่อและสารที่จะเอื้อต่อการดำรงชีวิต และสามารถตรวจสอบ และพัฒนาให้ได้รับประโยชน์สูงสุด

2. แบบจำลอง “การเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม”

เป็นการเสนอภาพจำลอง ความสัมพันธ์กันในสังคมของสถาบันต่างๆ อันได้แก่ สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันสังคม และสถาบันสื่อมวลชน รวมทั้งอนุระบบย่อยในสังคม ซึ่งหมายถึง คนกลุ่มต่างๆ โดยมีเจตนาที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเสนอแนะทางเลือกที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ เกิดจากการปรับตัวที่ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสื่อ อันหมายถึงถึงตัวสื่อ ผู้ประกอบการด้านสื่อ ผู้ทำงานด้านสื่อ และสถานให้การศึกษา ฝึกอบรม นักวิชาการ นักวิชาชีพ ด้านสื่อ และการรับรู้ตื่นตัวของคนต่อสื่อในสังคม

อธิบายความหมาย

ตามแบบจำลองการเกื้อกูลกันในระบบสังคมวัฒนธรรม ภาพที่ (1) แบบจำลองก่อนการพัฒนาระบบสถาบันสื่อด้านบนซ้ายและขวา หมายถึงผู้ปกครอง คือ สถาบันการเมือง ซึ่งควบคุมอำนาจและการบริหารกับสถาบันเศรษฐกิจซึ่งควบคุมการเงินและธุรกิจทั้งสองสถาบันนี้จะพึ่งพิงกัน และร่วมกันกำหนดเงื่อนไขกฎระเบียบ มาตรการ ฯลฯ ในลักษณะของการกดขี่ประชาชน ในระบบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งแยกย่อยเป็น 4 กลุ่มโดยประมาณ คือ กลุ่มคนชั้นสูง คนชั้นสูง อาจเป็นผู้ที่มีอำนาจวาสนามาแต่เดิม (ในปัจจุบันใช้คำว่าผู้มีบารมี) ถัดมาเป็นกลุ่มผู้มีฐานะเศรษฐกิจดีอาจเป็นเศรษฐีใหม่ ต่อไปเป็นกลุ่มคนชั้นกลางและข้าราชการระดับปกติ และกลุ่มสุดท้ายคนชั้นล่าง กรรมกร ชาวนาเกษตรกรและผู้ด้อยโอกาสในสังคมทั้งหมด อยู่ภายใต้เงื่อนไขการกดขี่จากเบื้องบนอันเดียวกันแตกต่างกันก็เพียงความสามารถในการต่อรอง

ศึกษา ฝึกอบรม นักวิชาการ นักวิชาชีพด้านสื่อ และรวมทั้ง การรับรู้ต้นตัวของคนต่อสื่อในสังคม เหล่านี้สามารถผลักดัน ปรับเปลี่ยนระบบสถาบันเดิมในสังคมให้ทำหน้าที่ ที่เหมาะสมกับการกิจได้นั้น ต้องมีการกำหนดเป็นนโยบาย อย่างชัดเจน เพื่อที่จะกำหนดทิศทางได้ตรงตามมุ่งหมาย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ หลายๆ ท่านได้กล่าวถึงประเด็นด้านนี้อยู่เสมอ จึงอาจคาดหวังได้บ้าง ว่าในอนาคตสถาบันการศึกษาด้านนี้จะเป็นผู้นำในการสร้าง บุคลากรสื่อสารที่ระบบสังคมวัฒนธรรมในยุคหน้าต้องการ ได้อย่างแท้จริง

ข้อวิจารณ์

ความเป็นจริงในระบบสังคมวัฒนธรรม มีความซับซ้อนกว่านี้ และผูกพันเกี่ยวโยงกันระหว่างบริบท ต่างๆ อย่างมีนัยต่อกัน เช่น สถาบันสื่ออาจอยู่ภายใต้เงื่อนไข ที่ไม่เป็นอิสระ จะโดยบังคับ จำยอม หรือแม้แต่เต็มใจที่จะ ผูกพันตัวเองกับสถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และบริบททาง สังคมอื่นๆ เหล่านี้ภาพที่เสนอจึงเป็นภาพในมุมมองง่ายๆ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ง่ายขึ้น เข้าใจ ไม่ซับซ้อน ซึ่งหากได้ใช้แบบจำลองนี้ มองขยายออกไปเป็นระดับ มหาภาค มองไกลออกไป เป็นระดับชุมชนโลก ก็อาจจะ พอมองเข้าใจได้ว่า กระแสกดดันทางการเมืองและการปิดกั้น ทางเศรษฐกิจโลกจากกลุ่มประเทศมหาอำนาจต่อประเทศ เล็กๆ (ซึ่งได้ลงแทนที่ตำแหน่งประชากรกลุ่มต่างๆ ใน แบบจำลอง) เป็นเช่นไร ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแบบจำลอง อันเดียวกันนี้ เพียงแต่ว่ามีขอบเขตวัดที่ใหญ่กว่าเช่น ตำแหน่ง สถาบันสื่อตามแบบจำลอง ก็แทนที่ด้วยสื่อมวลชนระดับ โลกเช่น CNN, BBC, หรือ ABC เป็นต้น ซึ่งก็เช่นเดียวกัน สื่อดังกล่าวจะเป็นผู้ทำหน้าที่แพร่กระจายข่าว ยื่นข้อเสนอ หรือเงื่อนไข กฎระเบียบที่ประเทศใหญ่ที่มีอำนาจทาง เศรษฐกิจ และการเมือง ต้องการให้ประเทศเล็กๆ ต้องรับรู้ ต้องปฏิบัติตาม แล้วกลับหยิบเรื่องเหลวไหล น่าอับอาย บ้าเถื่อน ด้อยพัฒนาของประเทศเล็กๆกลับไปเผยแพร่ ประณาม เพื่ออ้างเหตุที่จะต้องเข้ามาแทรกแซง อ้างตัวเป็น คำรวจโลก อาจยกตัวอย่างได้ เช่น ข่าวการแทรกแซง การเมืองในประเทศพม่าของสหรัฐอเมริกา ด้วยข้ออ้าง เรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งความเป็นจริงของข่าวนี้ ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศร่วมพรมแดนน่าจะได้ข่าวโดยตรงจากพม่า

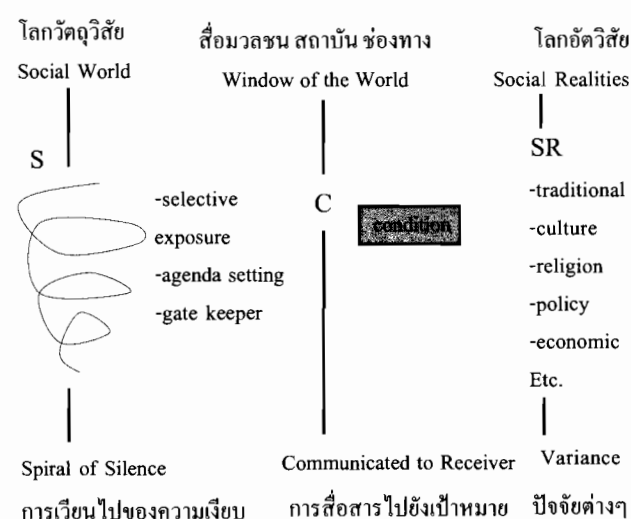
แต่กลับต้องข้ามทวีปไปรับฟังข่าวผ่านดาวเทียมแทน ซึ่งข่าวที่ได้รับจะเสนอตามมุมมองของอเมริกัน (ปัจจุบัน คือ เรื่องการเข้ายึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข (คปค.))

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การกดดันทางการเมือง ด้าน เศรษฐกิจการค้า เช่น การกำหนดมาตรฐานอุตสาหกรรม ISO 9002 เพื่อกดดันทางการค้า สกัดกั้นสินค้าที่ไม่เข้าหลักการ ของประเทศใหญ่ เข้าขายแข่งขันอย่างฉลาด หรือการไม่ ซื้อสินค้าเกษตรจากประเทศไทย ถ้าไม่สามารถแสดงว่าได้มี มาตรการการจับสัตว์น้ำโดยไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสภาพชีวภาพทางทะเล เช่น การจับกุ้ง ต้องไม่ทำลายเต่า ทะเล เป็นต้น ซึ่งวิธีแก้ไข ก็คือ ต้องยอมซื้อเทคโนโลยีมาใช้ จึงจะขายได้

3. แบบจำลอง “การสื่อสารมวลชนกับการ สร้างความเป็นจริงทางสังคม”

ในการศึกษาวิจัยครั้งนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวถึง ปัญหาการรับสารมากเกินไป การรับสารอย่างไม่ไตร่ตรอง และสารที่สร้างภาพลวง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบ สังคมวัฒนธรรมได้ ทั้งนี้ นักการศึกษาสาขาสื่อสารมวลชน ควรต้องตระหนักในเรื่องนี้ด้วยเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อสื่อได้อย่าง มีประสิทธิภาพ และไม่ไปส่งเสริมสื่อให้สร้างปัญหา สร้าง ปังจยต่อระบบสังคมวัฒนธรรม แบบจำลองนี้จะช่วยอธิบาย วิธีการที่สื่อมวลชนสร้างภาพลวงขึ้นในสังคมได้อย่างไร

แบบจำลองการสื่อสารมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม
construction of Social Realities Model

อธิบายความหมาย

S - Social World สังคมที่เป็นจริงแท้ หรือโลกในเชิงวัตถุวิสัย หรือความคิดในกรอบรูปแบบที่สืบเนื่องเป็นอยู่ดั้งเดิม

SR - Social Realities คือ ความเป็นจริงทางสังคม การตีความและพฤติกรรมที่ได้โต้ตอบกับโลกความหมายเป็นโลกในเชิงอัตวิสัย หรือความคิดใหม่ที่ได้ถูกสร้างขึ้น ทำให้ปรากฏต่อข้า

C - Communicator (window of the world) คือ สื่อมวลชน เป็นสถาบัน เป็นช่องทาง เป็นสารที่ส่งผ่านถ่ายทอดกลับไปมาระหว่าง S - SR

Selective Exposure - การเลือกสาร คัดสาร คัดทอน แก้ว ใจ คัดแปลง จัดการให้เข้ากันในแง่มุมมองที่มุ่งหวัง

Agenda Setting - การกำหนดเรื่องพิจารณา การจัดลำดับประเด็น

Gate-Keeper - พิจารณา Agenda Building ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารและสภาพสังคม

Spiral of Silence - การเวียนไปของความเงียบ ทักษะใดสอดคล้องจะแสดงความคิดเห็นออกมา ทักษะใดไม่เป็นที่ยอมรับจะนิ่งเงียบ ทักษะที่เด่นจะได้รับการสนับสนุน ในขณะที่ด้านตรงข้ามจะนิ่งเงียบยิ่งขึ้น

Condition - สถานการณ์ในปัจจุบัน เวลาที่เกิดกระบวนการผ่านสารในวัฒนธรรมใดๆ

Variance - ตัวแปรต่างๆ ที่ครอบงำกรอบความคิด หรือกำหนดให้เป็น เช่น ค่านิยม ประเพณีดั้งเดิม วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา การปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

แบบจำลองนี้ ได้อธิบายกระบวนการสร้างความ เป็นจริงทางสังคมของสื่อสารมวลชนว่า สื่อมวลชน (C วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ฯลฯ) คัดเลือกเรื่องจาก โลกแห่งความจริง (S) ส่งผ่านออกไปเป็นสารอย่างที่มีนัยหมายสู่สังคมภายนอก เปรียบเป็นเสมือนหน้าต่างโลก (window of the world) ภาพลักษณ์ที่ปรากฏอาจเป็นความจริงแท้หรือ ภาพปรุงแต่ง สุดแล้วแต่สถานการณ์และมุมมองของการมอง เนื้อหานั้นๆ จากสังคมที่มีตัวแปรผสมผสานอยู่ ซึ่งเรียกว่า สังคมภาพจริง (SR) ถ้าเนื้อหาเกิดการยอมรับสื่อมวลชนนั้น ก็จะกลายเป็นผู้สร้างความเป็นจริงทางสังคมใหม่ขึ้น

ในทางกลับกัน (C) ในสถานการณ์ที่กดดันจาก (SR) โลกแห่งความเป็นจริง หรือสังคมภาพจริง) สังคมที่มีกรอบ

ความคิดเสมือนครอบอยู่ ก็จะส่งสารผ่านกลับไปสู่ (S โลกแห่งความจริง) สังคมที่มีความคิดเดิมๆ อยู่โดยผ่านสะพานเชื่อม จะด้วยการคัดเลือก คัดทอน หรือจัดเรียงเนื้อหาที่ตาม ถ้าความคิดเห็นของสารจาก (SR) ขัดแย้งกับความคิดเดิมของ (S) คือ สังคมโลกวัตถุวิสัย ก็จะนิ่งเงียบปล่อยให้ความคิดนั้นแผ่ซ่านไปทั่ว จนหมดพลังไปในที่สุด โดยความเป็นจริง (S) และ (SR) อาจเป็นสิ่งเดียวกัน แต่อยู่กันคนละมิติความคิดของเวลาและสถานที่ (time and space) และในอีกมุมมองหนึ่ง ก็อาจจะเป็นสังคมคนละแบบก็เป็นได้ ซึ่งในที่นี้หมายถึงกรณี เช่น การรับรูปแบบความคิดและสารจากต่างวัฒนธรรม

ในแบบจำลองนี้ จึงอธิบายว่า สื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคมเป็นไปได้ทั้งสองทาง คือ สื่อมวลชนสร้างขึ้นให้ปรากฏในสังคม เช่นการปรับเปลี่ยนความคิดใหม่ๆ เข้าไปในสังคม และในอีกส่วนหนึ่งมีสิ่งที่ยึดมั่นในความคิดเดิมอยู่ในสังคม แล้วสื่อมวลชนไปหยิบออกมาเผยแพร่ ย้ำ ดังนั้น กระบวนการตามแบบจำลองจึงเป็นเหมือนกับการตีระฆังสองด้านสลับกันไปสลับกันมา จะข้างใดก็ตามก็จะเกิดเสียงขึ้นในทุกๆ ครั้ง จะดังอย่างไรก็สุดแต่ประสงค์ของการตีว่าต้องการส่งสารชนิดใดออกไป และต้องการให้ไปไกลใกล้แค่ไหน ทั้งนี้โดยอาศัยเหตุปัจจัยภายนอกเป็นเกณฑ์คอยสนับสนุน หรือคัดค้าน

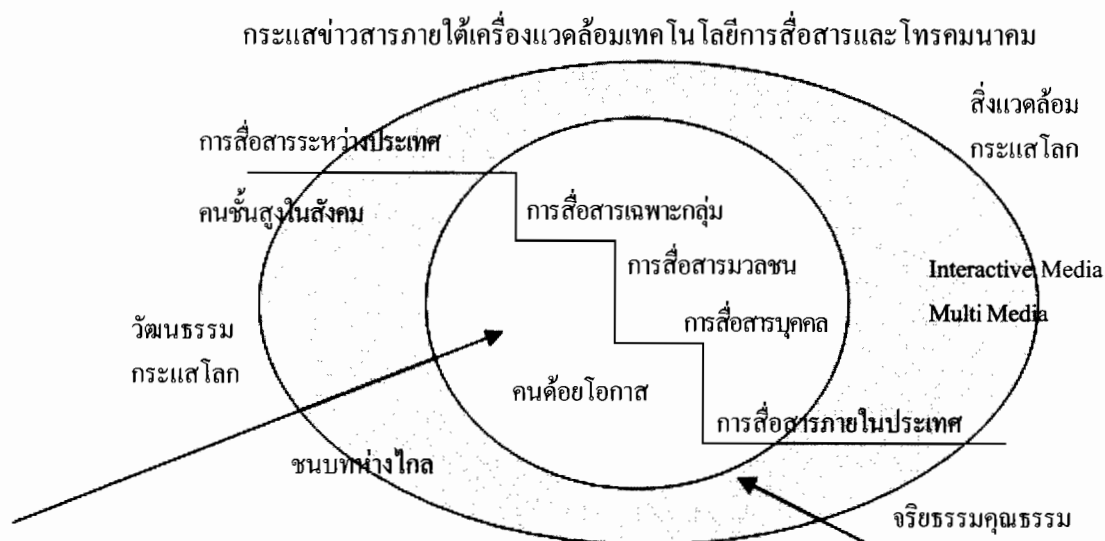
จากการศึกษา ผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายถึงภาพลวงตาหรือมายาภาพ ที่สื่ออาจสร้างขึ้นในสังคม ตัวอย่างเช่น สื่อ โทรทัศน์ โดยเฉพาะสารสาระที่มุ่งเน้นการโฆษณา ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านเชื่อว่าอาจมีผลกระทบต่อโลกภายในของคน โดยเฉพาะด้านการเพาะโลกทัศน์ (Cultivation Analysis ตามทัศนะของ Gerbner) ซึ่งกล่าวว่าผู้ติดตามการโทรทัศน์ มักจะเกิดภาพลวงตา หรือมายาภาพไม่สามารถแยกโลกแห่งความจริงออกจากโลกแห่งโทรทัศน์ และอาจตกอยู่ภายใต้การรับรู้และทัศนคติเอาโลกโทรทัศน์มาชี้แนะโลกความจริง ทำให้ผู้รับสารเข้าใจโลกผิดพลาด ผลเสียนี้จะเพิ่มมากขึ้นเมื่อความสามารถในการแพร่กระจายของสื่อผ่านเทคโนโลยียุคสังคมข่าวสารตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้คำทำนายว่าจะต้องเป็นเช่นนั้นในระยะเวลา 10 ปี ที่จะถึงนี้ (ซึ่งคือปีปัจจุบัน) ซึ่งก็เป็นไปตามคำทำนาย

ผู้วิจัยเสนอว่า สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะด้านการผลิตนักนิเทศศาสตร์ สื่อสารมวลชน หรือ วารสารศาสตร์

จะต้องตระหนักในบุคลิกลักษณะ ความสามารถ ในความคิดที่แหลมคมของนักสื่อสารในอนาคตให้มากขึ้น อาจมีการเพิ่มแนวคิดหรือมีการศึกษาวิจัย สังคมวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้นในหลักสูตร มากกว่าที่จะปล่อยให้ให้นักศึกษาลอกเลียนแบบหรือนำแนวคิดที่ไม่จริงต่อระบบสังคม

วัฒนธรรมไทยมาเป็นกรอบอ้างอิงยึดถือและใช้เป็นคัมภีร์ในการทำงานเมื่อออกสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งจะกลายเป็นผู้ทำร้ายสังคมวัฒนธรรมตัวเอง เมื่อพิจารณาจากการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญที่มีการหยิบยกมากล่าวถึงมากเช่นกัน

แบบจำลองนโยบายและทิศทางการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า

บนฐานอุดมการณ์นักพัฒนา ผู้นำความคิดเห็น แหล่งข่าวที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาต้องเพื่อรู้เท่าทันสื่อ พัฒนาจิตชั้นความฉลาด และทักษะฝีมือ ในระบบการเรียนรู้ทันสมัย ผู้เรียนต้องรอบด้าน แข่งกับตัวเอง เข้าใจชีวิตและโลก

เครื่องแวดล้อมภายใต้ระบบสังคมวัฒนธรรม
สังคม: ตามกระแสตะวันตกคนแข่งขันสูง ห่วงเหิน ไร้คุณธรรม
การเมือง: นักการเมืองประนีประนอมกับสื่อ
เศรษฐกิจ: เฟื่องฟู ส่งเสริมการบริโภค คนเลื่อนฐานะ

4. แบบจำลองนโยบายและทิศทางการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า

แบบจำลองนี้สร้างขึ้นเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทในระบบสังคมวัฒนธรรมอันได้แก่ การพัฒนาของเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร โทรคมนาคมสมัยใหม่อย่างรวดเร็วภายในช่วง 10 ปีก่อนหน้า ซึ่งตามันตามติของนักวิชาการสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน เชื่อว่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเครื่องแวดล้อมในด้านการไหลของกระแข่าวสารข้อมูลในสังคม โดยไม่อาจสกัดกั้นได้อีกต่อไป ระบบสังคมวัฒนธรรมจะดูเหมือนถูกห่อหุ้มด้วยกระแข่าวสารครอบคลุมไปทั้งระบบ ซึ่งในแผนภาพแบบจำลองแสดงด้วยภาพวงรี ส่วนบนแสดงการเปิดรับและแลกเปลี่ยนข่าวสารจากภายนอก และระหว่างประเทศ ส่วนด้านล่างเป็นข่าวสารภายในประเทศ การเข้าถึงข่าวสารและเครื่องมือ มีความแตกต่างในด้านฐานะ โอกาส ความสามารถ

สถานที่ ฯลฯ ซึ่งแสดงโดยเส้นหยักขึ้นบันไดที่เชื่อมการสื่อสารระหว่างประเทศกับการสื่อสารภายในประเทศ สำหรับวงกลมด้านใน หมายถึง บริบทเครื่องแวดล้อม ด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงว่าเป็นเครื่องแวดล้อมในระบบสังคมวัฒนธรรมที่อยู่ภายในบริบทเครื่องแวดล้อมของกระแข่าวสาร ปรับเปลี่ยนไปอย่างมีนัยเชื่อมโยงถึงกันและกัน และส่งผลถึงกัน แนวคิด ความเชื่อ และการยึดถือปฏิบัติในด้านจริยธรรม คุณธรรม คุณเหมือนจะถูกกลืนอยู่รอบระบบความใส่ใจ ซึ่งต่างจากด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่ถูกทำให้กลายเป็นกระแสสากลและกระแสโลกไป

จากภาพ การกำหนดแนวนโยบาย และทิศทางการเรียนการสอน สาขาวิชาการสื่อสารมวลชนในทศวรรษหน้า จึงต้องปรับท่าทีการศึกษาให้กระฉับกระเฉงมีสีสันขึ้น เปิดรับเครื่องมือและแนวคิดใหม่ มุ่งสร้างนักคิดและนักปฏิบัติ

ที่แกร่งกล้า ซึ่งต้องอาศัยความพร้อมในหลายๆ ด้าน เช่น อุปกรณ์ บุคลากร และวัตถุดิบที่มีศักยภาพสูง ในขณะที่การจัดการ ระเบียบวิธีและหลักสูตรต้องยืดหยุ่น เพื่อที่จะสามารถแทรกเข้าไปในกลางกระแสเครื่องแวลล้อมต่างๆ ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีประโยชน์ได้รับการยอมรับและสามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามหน้าที่

หากในฐานะที่ต้องสร้างนักปฏิบัติการณ์ด้านสื่อ ซึ่งต่อไปจะต้องเข้าไปทำหน้าที่อยู่ในสถาบันอาชีพ ที่เชื่อว่าในอนาคตจะยังมีอิทธิพลต่อจิตใจ และสามารถสร้างกระแสสำนึก กำหนดทิศทางระบบสังคมวัฒนธรรมได้ สถาบันการศึกษาจึงต้องมีความตระหนักต่อ ภาระหน้าที่ โดยหยิบอุคมการณ์นักสื่อสารเพื่อการพัฒนาไปปรับใช้ในการสร้างผลิตผล หมั่นคอยตรวจสอบและดูแล ตระหนักว่า กระบวนการสื่อสารในสังคม คือ นวัตกรรมทางความคิดมวลชนที่ต้องพิถีพิถัน แบบมืออาชีพที่แท้จริงเท่านั้น

บทสรุป

ภาพฉายปรากฏการณ์ ระบบสังคมวัฒนธรรม กับ การศึกษาวิชาการสื่อสารมวลชน และนิเทศศาสตร์ จากการสังเกตสถานการณ์ ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งตกอยู่ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ที่ได้ทำนายไว้ด้วยแบบจำลองเมื่อ 10 ปี ก่อนหน้านี้โดยนักวิชาการสาขาสื่อสารมวลชน ช่วยให้เหินบทบาทของสื่อต่อกระบวน

การทางความคิด ความเชื่อ และความเห็นในสังคม เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเวลาปัจจุบัน

ปัจจุบันสื่อมีอิทธิพลและพลังอำนาจมาก เพราะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างภาพและความคิดให้กับบุคคลในสังคมได้ ฉะนั้นผู้สร้างสื่อจึงควรใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม หากทำได้เช่นนี้ก็จะนำความผาสุกมาสู่สังคมและประเทศชาติ แต่หากนำไปใช้ในทางที่ผิดก็ย่อมนำภัยอันใหญ่หลวงมาให้ ปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การให้ความรู้ การศึกษา ไม่ว่าจะทางตรงและทางอ้อม จะสร้างให้บุคคลตระหนักและรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันสังคมที่ดีที่สุด

นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน วารสารศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ ในวันนี้ กำลังถูกท้าทายมองไปข้างหน้าอีก 10 ถึง 20 ปี เพื่อสร้างการศึกษาให้เป็นนวัตกรรม ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนา เพราะการให้การศึกษาที่เหมาะสมในวันนี้ คือ การสร้างความสำเร็จรุ่งเรืองของวันพรุ่งนี้ และความรู้เท่าทัน จะทำให้เราจัดเตรียมสาระที่เหมาะสม เป็นที่ต้องการสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างที่คาดหวัง ก็จะก่อให้เกิดทิศทางที่เป็นระเบียบ ภาพฉายจากอดีต ทำให้มองเห็นว่าสื่อสามารถกำหนดสังคมได้ ดังนั้นการสร้างผู้ควบคุมสื่อที่ดี ก็ย่อมรับประกันได้ว่า สื่อจะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมากกว่าทำลาย

เอกสารอ้างอิง

- พันธุ์สุรย์ อดาว์ลย์. (2527). ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย: ในทัศนะของนักวิชาการ. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรัชย์ ทิพย์สุมณฑา. (2538). การศึกษานโยบายและทิศทางการเรียนการสอน สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ในทศวรรษหน้า: ตามความคิดเห็นของนักวิชาการสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

